

A Phenomenological Study on Assessing Turkish Language Sensitivity of Prospective Teachers

Burak ASMA*

Article Info

Received: 17.04.2020

Accepted: 28.08.2020

Published: 07.09.2020

Keywords:

Language sensitivity,
Prospective teachers,
Mother-tongue,
Awareness Turkish,
Phenomenology.

Abstract

This study aims to determine the Turkish language sensitivity of the prospective teachers. The phenomenological study design of the qualitative research methods was adopted in the study and 17 prospective teachers who were studying in the Departments of Primary School Teaching, Turkish Teaching and English Language Teaching in a state university participated. To determine the language sensitivity of the teacher candidates, face-to-face interviews were conducted, and during these interviews, the participants listened to the audio recordings taken from a video hosting site with some linguistic problems. 7 questions were asked to the participants, 3 of them were related to the audio recordings. The participants' answers were analysed by two experts using the content analysis technique. As a result of the analysis, it was observed that the level of language sensitivity of pre-service teachers was not at the desired level, especially when a person used foreign words, they did not realize it. Besides, it was found that the language sensitivity levels of the participants differed across the departments, they could ignore linguistic errors that if the content of the speaker was elucidator, the self-assessments of many participants regarding the language sensitivity did not match the findings obtained in the study, the vast majority of the participants did not show any reaction when the person (s) used a wrong language, they had sufficient preliminary knowledge about the concept of language sensitivity and the individual having it.

Öğretmen Adaylarının Türkçe Dil Hassasiyetlerinin Belirlenmesi Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma

Makale Bilgisi

Geliş: 17.04.2020

Kabul: 28.08.2020

Yayın: 07.09.2020

Anahtar kelimeler:

Dil hassasiyeti,
Öğretmen adayları,
Anadil,
Türkçe farkındalığı,
Fenomenoloji.

Öz

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının Türkçe dil hassasiyetlerini belirlemektir. Nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) desenine uygun olarak hazırlanan bu çalışmaya bir devlet üniversitesinin üç farklı ana bilim dalında (Sınıf, Türkçe ve İngiliz Dili Eğitimi) eğitimine devam eden 17 öğretmen adayı katılmıştır. Öğretmen adaylarının dil hassasiyetini belirlemek için yüz yüze görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde katılımcılara bir video barındırma sitesinden alınan ve birtakım dilsel sorunların olduğu ses kayıtları dinletilmiştir. Katılımcılara 3'ü ses kayıtlarıyla ilgili olmak üzere 7 soru sorulmuştur. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar içerik analiz tekniği kullanılarak iki uzman tarafından analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, katılımcıların dil hassasiyet düzeylerinin arzu edilen düzeyde olmadığı, özellikle karşısındaki kişinin yabancı kökenli kelimeleri kullanması durumunu doğal karşıladıkları ve bunu fark edemedikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların dil hassasiyet düzeylerinin bölümler arası farklılık gösterdiği, konuşmanın içeriğinin bilgilendirici olması halinde dilbilimsel hataları göz ardı edebildikleri, dil hassasiyetleri ile ilgili öz değerlendirmelerinin birçok katılımcı için elde edilen bulgularla paralellik göstermediği, katılımcıların büyük çoğunluğunun karşısındaki kişi/kişiler hatalı bir dil kullanımı yaptığında herhangi bir reaksiyon göstermediği, dil hassasiyeti kavramı ve dil hassasiyetine sahip olan bireylerin özellikleri konusunda ön bilgilerinin iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Türkiye, ORCID:0000-0002-3602-3867, burakasma@akdeniz.edu.tr

Giriş

Ulusların en önemli varlıklarından biri olan dil, yeni nesillerin eğitiminden toplumların diğer topluluklar arasında varlığını sürdürmesine kadar geniş bir yelpazede öneme sahip olan canlı ve dinamik bir olgudur. Dillerini gelecek nesillere doğru bir şekilde aktaramayan ve koruyamayan topluluklar, zaman içinde toplumsal bilinçlerini kaybedip kendi varlıklarını bile kaybedebilirler ki tarihte bunun örnekleri vardır (Ungan, 2008). Günümüzde gerek giderek yaygınlaşan teknoloji odaklı iletişim araçlarının kullanımı gerek uluslararasılaşmanın bir sonucu olarak bazı dillerin ortak dil haline gelmesi gerekse kitle iletişim araçları yoluyla ortaya çıkan kültür etkileşimlerinden kaynaklanan birçok nedenden dolayı ölçünlü dilin korunamaması bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanyazında dil yozlaşması olarak da bilinen bu durum, bir dile yeterince hâkim olmayan kullanıcıları tarafından özensizce ve farklı dillerin etkisinde kalarak kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Ergin, 2008). Dil yozlaşması, bir dile yerleşerek o dilin yazım ve ses özelliklerine uyan ya da yabancılığını sürdüren kelimelerin hızla yazılı ve sözlü dile girerek yaygınlaşması, kullanım sıklığının artması, o dile ait kelimelerin yerine tercih edilmesi, kullanım ve kavram alanlarının giderek genişlemesi, eğitim-öğretim sürecine, yazılı ve görsel basına ve reklam diline yerleşmesi şeklinde de nitelendirilebilir (Yalçın, 2015). Doğrudan tek bir nedene bağlı olmayan bu durum, çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme olgusu başta olmak üzere, anadil eğitimindeki yetersizlikler, yabancı dil eğitiminde kullanılan yaklaşımlardaki yanlışlıklar, yetişen yeni neslin yabancı kelime kullanma eğilimi, Türkçenin bir bilim dili olarak görülmemesi ve dil kullanımdaki özensizlikler dilde yozlaşmaya/kirliliğe neden olan unsurlardan bazılarıdır (Kavcar,1998; TBMM, 2008). Dil yozlaşması aynı zamanda mevcut dilin varlığı için de tehlike oluşturmaktadır. Ancak bu konuda araştırmacılar arasında görüş farklılıkları devam etmektedir. Tanımlayıcı dilbilimin “Dil sürekli değişir.” ve “Değişim olağandır.” ilkelerine ve dilin tabii bir varlık olduğu anlayışına atıfta bulunan araştırmacılar, dilde meydana gelen olayın yozlaşmadan ziyade değişim olduğunu, dilimizi diğer dillerin etkisinden koruma içgüdüsünün doğru olmadığını ifade etmektedir (Canbulat,2017). Buna karşın, diğer araştırmacılar ise dilin canlı olduğunu ancak bu durumun uzmanlar ve dil kullanıcıları tarafından daha özenli bir şekilde yürütülmesi gerektiğini öne sürmekte, aksi halde dilde yozlaşmanın hızlanacağını belirtmektedir (Erol, 2011). Nitekim Türkçedeki yozlaşma sürecine baktığımızda, Türkçenin farklı dönemlerde farklı dillerin etkisinde kaldığı görülmektedir (Dağlı, 2019). Dildeki yozlaşmanın nedenlerinden birisi de o dilin diğer diller ile etkileşimidir. Tarihsel kesitlerle farklı Türkçe eserlerdeki dil kullanımlarına baktığımızda, diğer dillerden gelen ödünç kelimelerin Türkçenin yozlaşma sürecindeki rolü belirgin bir şekilde görülmektedir. Örneğin 11.yüzyılda Yusuf Has Hacıb’in kaleme aldığı Kutadgu Bilig’deki Arapça-Farsça kelime sayısı, 15.yüzyılda Sinan Paşa tarafından kaleme alınan Tazarru-nâme’deki Arapça-Farsça kelime sayısı ile 19.yüzyılda Namık Kemal tarafından kaleme alınan İntibah adlı romandaki Arapça-Farsça kelime sayısı tarihsel süreç hakkında bize somut bilgiler vermektedir (Dursun, 2017). Önceki dönemlerde Arapça-Farsçanın etkisinde kalan Türkçe, 1800’lü yıllardan 1950’li yıllara kadar Fransızcanın, 1950’li yıllardan itibaren ise İngilizcenin etkisi altında kalmıştır (Dursun, 2017). Her ne kadar bir dilin başka bir dilin ya da dillerin etkisinde kalması doğal bir süreç olarak da ifade edilse de son dönemde teknoloji odaklı sosyal medya uygulamaların yaşamın her alanında yaygın kullanımı ile birlikte dilimizde meydana gelen yozlaşma geçmiştekine nazaran çok daha yıpratıcı olmuştur.

Dünya dilleri üzerine çalışmalar da yürüten UNESCO’nun (2011) yayınlanmış olduğu araştırma sonucuna göre, hâlihazırda varlığını sürdüren 6,000 dilin yaklaşık yarısı kaybolmaya tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu durum öylesine etkilidir ki her 14 günde bir, bir dil işlevini yitirmektedir (Tosun, 2005). Böylesine tehlike bir durum söz konusuysa dilimizi yaşatmak ve

bize emanet olan bu kültür elçisini gelecek nesillere ulaştırmak bizim için önemli bir görevdir. Bu görevin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için genç neslin bu durum hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ancak günümüzde birçok genç zamanının büyük bir bölümünü sosyal medya platformlarında ya da oyun oynayarak geçirmektedir (İlgaz ve Abay, 2020). Geçirdikleri bu zaman diliminde, öğrenciler yabancı bir dile maruz kalmakta ve bu dili kullanmaya özen göstermektedir (Öner, 2006). Bu gençler, oynadıkları oyunlarda geçen yapıları ve sosyal medyada gördükleri popüler ifadeleri kendi dilleriyle harmanlayarak arkadaş çevresi arasında öne çıkmaya çalışmakta, artan popülizmin bir parçası olmaktadır. Artan bu yabancı kelime kullanma eğilimi söz varlığımızın görüntüsünü etkilemekte, buna bağlı olarak da Türk yazı sisteminin de değişimine sebep olmaktadır (Akalın, 2003). Sayılı 'ya (1978) göre “dilın zenginliği, belki her şeyden önce, sözcük dağarcığının zenginliğini dile getirir.” Bu nedenle, dilimizin sözcük dağarcığının zengin tutulması önemlidir. Türkçe karşılığı olmasına rağmen farklı dillerden yabancı kelimeleri alıp kullanmak Türkçenin söz varlığı için bir tehdit oluşturmaktadır (Ünalan, 2006).

Erken yaşlarda anadil bilincinin aşılması genç neslin bu tür uygulamalardan etkilenmesini asgari düzeye indirecek, yeni neslin daha bilinç bireyler olmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda Türk Milli Eğitim Sistemi kapsamında bir takım önemli girişimler yapılmıştır. Örneğin, yapılandırmacı yaklaşım temelinde hazırlanan 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın ve sonraki programlarının özel amaçlarında bu hususa dikkat çekilmiştir. Programların özel amaçlarında geçen: “*Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması*” maddesi ile “*okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması*” maddesi (MEB, 2019) çocuklarda dil bilincinin sağlanması gerektiğini ifade etmektedir. Her ne kadar dil varlığının zenginliğinin korunması ve bilinçli dil kullanımını pekiştirmek için MEB gerekli önlemleri alsada bu bilincin sağlanmasında öğretmenlere de önemli görev düşmektedir. Nitekim öğretmenler hem üstlendikleri öğretici rolü hem de dil kullanımı konusunda öğrencilere rol model olmaları bakımından bu süreçte büyük pay sahibidirler (Çelik, Arıkan ve Caner, 2013). Bu gerçek göz önüne alındığında geleceğin öğretmeni olacak olan öğretmen adaylarının dile ilişkin hassasiyetlerinin belirlenmesi ve onların dil yozlaşmasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi öncelikle eğitimciler ve eğitim politika yapıcılar, daha genelde de ulusların milli eğitim politikaları açısından önemli bir husustur. Ancak ilgili alanyazın tarandığında öğretmen adaylarının dil hassasiyetleri üzerine yapılan çalışmaların çok sınırlı olduğu görülmektedir. Öte yandan ulaşılabilen alanyazındaki benzer çalışmalar derinlemesine incelendiğinde ise çalışmaların genellikle Türkçe dil bilinci üzerine odaklandıkları görülmektedir. Araştırmalarda genel olarak Yaman'ın (2011) geliştirmiş olduğu Türkçe Dil Bilinci Ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçeği Erdem ve Eskimen (2019) Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının dil bilinç düzeylerini incelemek amacıyla kullanmıştır. Araştırmada kadın katılımcıların dil bilinç düzeylerinin ortalama puanlar bakımından erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu, katılımcıların Türkçe dil bilinç düzeylerinin ülke bütünlüğündeki önem faktöründe diğer faktörlere oranla daha yüksek olduğu, katılımcıların Türkçe dil bilincinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arttıkça dil bilinç düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada ise Altıparmak, Gençer ve Çetinkaya (2014) aynı ölçme aracını Türkçe öğretmen adaylarının Türkçe hassasiyetine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla kullanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, katılımcıların Türkçe duyarlılıklarının bütün alt faktörlerde yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, bireysel kullanım, kitle iletişim alt faktörlerinde ve ölçeğin tamamında kadın katılımcıların lehine bir sonucunda olduğu; ülke bütünlüğü alt faktöründe ise herhangi bir farkında olmadığı görülmüştür. Son olarak, katılımcıların Türkçe duyarlılığına ilişkin tutumlarının ölçeğin tamamında ve alt faktörlerin hiçbirinde sınıf ve yaş değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı

ortaya konmuştur. Türkçe dil bilincine ilişkin bir diğer çalışmada, Aslan ve Kılıç (2012) örneklemelerine Türkçe öğretmenlerini de dâhil ederek öğretmen adaylarıyla öğretmenler arasında dil bilinç düzeyleri üzerine bir karşılaştırma yapmıştır. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin internet ortamındaki yazışmalarda Türkçenin kurallarına dikkat etme, yabancı kelimelerin kullanımından rahatsız olma ve bunları kullanmamaya özen gösterme, bilmedikleri bir kelimeyle karşılaştıklarında sözlüğe ve yazım kılavuzuna bakma konusunda öğretmen adaylarından daha bilinçli oldukları ortaya çıkmıştır.

Şenyuva, Ertüzün, Turhan ve Demir (2017) ise yapmış oldukları çalışmada Türkçe dil bilincinin kuşaklararası (X, Y,Z) durumuna odaklanmıştır. Yaman'ın (2011) geliştirmiş olduğu Türkçe dil bilinci ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılarak yapılan çalışma sonucunda, katılımcıların Türkçe dil bilincinin yüksek olduğu, hangi kuşakta olduğu fark etmeksizin katılımcıların tamamının Türkçenin güncel sorunlarının farkında olduğu ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun bu sorunların çözümüne yönelik yürütülen çalışmaları bilmedikleri görülmüştür.

Ulaşılabilen alanyazın taramasından da görüldüğü üzere yapılan çalışmalar genellikle katılımcıların dil bilinci üzerine odaklanmış ve bir ölçme aracı ile katılımcıların görüşleri belirlenerek genel bir dil bilinci profili ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, alanyazın taramasında ulaşılan çalışmalar genellikle Türkçe öğretmeni adaylarının, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni adaylarının ve Türkçe öğretmenlerinin dil bilinci üzerine görüşlerini belirlemeye çalışırken bir çalışmanın da farklı yaşlardaki dil kullanıcıların dil bilinçleri üzerine yapıldığı görülmektedir. Dil bilincinin ve dil kullanım hassasiyetinin bireylere kazandırılmasında eğitimin önemi göz önüne alındığında öğretmen adayları ile yapılan çalışmaların yeri tartışılmaz, ancak alanyazındaki çalışmalar sadece Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretmen adayları ile sınırlı kalmıştır. Genç nesillere dil bilinci ve dil kullanım hassasiyetinin kazandırılmasında Türkçe öğretmenlerinin yanı sıra bu süreçte etkin rolü olan diğer alan öğretmenlerinin de bilinç düzeylerinin belirlenmesi alandaki önemli bir boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda bu araştırmada kapsamında üç farklı alandan öğretmen adayıyla görüşmeler gerçekleştirilerek geleceğin öğretmenlerinin Türkçe dil hassasiyetlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma, eğitim öğretim sürecinde dil eğitimi bakımından ön planda yer alan Sınıf Eğitimi, Türkçe Eğitimi ve İngiliz Dili Eğitimi alanlarında eğitim alan öğretmen adayları ile sınırlandırılmıştır. Bu sayede, öğrencilerin ilk ve orta öğretim döneminde dil gelişimine doğrudan etkisi olan alanlara mensup öğretmen adaylarının dil hassasiyetlerinin mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yukarıda bahsedilen temel amaç doğrultusunda bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır;

- 1) Öğretmen adaylarının gündelik Türkçe kullanımında dil hassasiyet düzeyleri nedir?
- 2) Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri program bazında gündelik Türkçe kullanımında dil hassasiyet düzeyleri nedir?
- 3) Öğretmen adayları ideal/iyi bir Türkçe konuşmacısında ne tür özelliklerin olması gerektiğini düşünmektedir?
- 4) Öğretmen adaylarının dil hassasiyeti kavramı ve dil hassasiyetine sahip olan bireylerin özelliklerine yönelik ön bilgileri nedir?
- 5) Öğretmen adaylarının kendi dil hassasiyetlerine ilişkin öz değerlendirmeleri nedir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Öğretmen adaylarının “dil hassasiyeti” olgusuna yönelik deneyimlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Fenomonolojik çalışmanın genel amacı, belirli bir olguyu derinlemesine anlamak, betimlemek ve katılımcıların olguya ilgili yaşadıkları deneyimin özüne ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Fenomenolojik araştırmalarda, veri kaynakları araştırmada ele alınan olguyu dışa vurabilecek ve yansıtabilecek bireyler ya da topluluklardır. Bu çalışmada öğretmen adaylarının dinledikleri gündelik Türkçe kullanım örnekleri yoluyla deneyimledikleri Türkçe hassasiyeti olgusu üzerine görüşlerinin derinlemesine incelenerek daha önce üzerine pek çalışılmayan bir olgu incelendiği için bu çalışma olgu bilim araştırması deseniyle yapılmıştır. Gerek çalışmanın amacı gerekse veri toplama ve analiz teknikleriyle nitel araştırma yöntemine uygun bir şekilde araştırma yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgileri

Demografik Bilgi	Grup	Frekans (f)
Cinsiyet	Kadın	8
	Erkek	9
Bölüm/Ana bilim dalı	İngiliz Dili Eğitimi	6
	Sınıf Eğitimi	5
	Türkçe Eğitimi	6
Yaş	22	3
	23	6
	24	8

Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler verilmiştir. İlgili tabloda da görüldüğü gibi, çalışmaya 8’i kadın 9’u erkek olmak üzere 17 öğretmen adayı katılmıştır. Bu öğretmen adayları üç farklı ana bilim dalının (İngiliz dili, Sınıf ve Türkçe eğitimi) son sınıflarında eğitimlerine devam etmektedir. Öğretmen adaylarının yaşları 22 ile 24 arasında değişmektedir.

Veri Kaynağı

Bu çalışmada ses kayıt dosyaları ve yarı yapılandırılmış görüşme formu olmak üzere iki farklı veri kaynağından yararlanılmıştır. Öncelikle, bir video barındırma web sitesi olan Youtube’da yer alan sokak röportajları incelenerek, veri toplama sürecinde kullanılacak kayıtlar toplanmıştır. Video kayıtları toplanırken cinsellik, argo, hassas içerikli ifadeler, politika vb. konularda olan konuşmalar kapsam dışı bırakılmıştır. İlgili ölçütler dikkate alınarak 13 farklı video incelemeye alınmıştır. Araştırmanın amacına hizmet etmesi amacıyla videolar Türkçe Eğitimi alanında doktora yapmış iki alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlara araştırmanın amaçlarını ve izlenecek süreçleri içeren bir yönerge ve değerlendirme formu verilmiş, incelemeye alınan videoları “Uygundur” “Uygun Değildir” değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, her iki alan uzmanının da onayını alan 6 videonun araştırmada kullanılmasına karar verilmiştir. Katılımcıların videodaki kişilerin görünüşlerinden, hal ve hareketlerinden etkilenmemesi amacıyla video olarak toplanan kayıtlar ses dosyası haline getirilmiştir. Daha sonra, katılımcılara kayıtlar dinletildikten sonra yöneltilecek görüşme soruları yazılmıştır.

Tablo 2. Ses Kayıtlarında Öne Çıkan Unsurlar

Kayıt Numarası	Dilbilimsel Unsurlar
Kayıt 1 (B1)	Bağlamsal tutarsızlık, Argo kelime kullanımı
Kayıt 2 (T1)	Vurgu tonlama eksikliği, yabancı dil kökenli kelime kullanımı
Kayıt 3 (B2)	Yabancı dil kökenli kelime kullanımı, Cümle yapısında düşüklük
Kayıt 4 (T2)	Asalak kelimelerin kullanımı
Kayıt 5 (Ö)	Herhangi bir unsur bulunmamaktadır.
Kayıt 6 (S)	Yabancı kökenli kelime ve ifade şekli kullanımı, Vurgu tonlama eksikliği

Tablo 2’de katılımcılara dinletilen ses kayıtlarında öne çıkan dilbilimsel unsurlar sunulmuştur. Video barındırma web sitesinden seçilen kayıtlar belirli bir soruya verilen cevapları içermektedir. İlk ses kaydı “Beyin göçü nedir?” sorusuna verilen cevabı içermektedir. Konuşmada öne çıkan problemliler bağlamsal tutarsızlık ve argo kelime kullanımıdır. İkinci ses kaydında “Twitter neden kapatıldı?” sorusuna verilen cevap yer almaktadır. Konuşmada, vurgu-tonlama eksikliği ve yabancı dil kökenli kelime kullanımı gibi dilbilimsel olarak problemliler durumlar bulunmaktadır. Aynı ilk ses kaydında olduğu gibi, üçüncü ses kaydında da “Beyin göçü nedir?” sorusuna farklı bir bireyin vermiş olduğu cevap yer almıştır. Bu konuşmada, yabancı dil kökenli kelime kullanımı ve cümle yapısında düşüklük öne çıkan dilbilimsel unsurlardır. Dördüncü ses kaydında, yine ikinci kayıta olduğu gibi, “Twitter neden kapatıldı?” sorusuna cevap veren farklı konuşmacı ve cevap bulunmaktadır. Katılımcıların her bir ses kaydında problemliler unsur aramaya yönelmesini engellemek ve düzgün konuşmayı tespit edebilme becerisini kontrol etmek amacıyla beşinci ses kaydı herhangi bir problem içermeyen bir konuşma seçilmiştir. “Kaç yaşında ölmek isterseniz?” sorusuna verilen cevabın yer aldığı bu konuşma, problemliler herhangi bir hususu içinde bulundurmamaktadır. Son ses kaydı, “Biriyle sevgili olmanız için neler olmalı?” sorusuna verilen cevaba yöneliktir. Yabancı kökenli kelime, ifade şekli kullanımı ve vurgu tonlama eksikliği konuşmada dikkat çeken problemliler durumlarıdır.

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerin kayıtları yazıya çevrildikten sonra verilerin geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler iki uzman tarafından incelenmiş, içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Uzmanlar arası uyumun güvenilirliğini hesaplamak amacıyla Kappa analizi yapılmıştır. Cohen ve Fleiss Kappa olmak üzere iki farklı şekilde hesaplanabilen Kappa analizinde, eğer iki değerlendirici/puanlayıcı arasındaki uyum ölçülüyorsa Cohen Kappa, uyumun ölçüldüğü değerlendirici/puanlayıcı sayısı ikiden fazla ise Fleiss Kappa katsayısı kullanılır (Kılıç, 2015). Araştırmada iki uzman arasındaki uyum hesaplandığı için Cohen Kappa katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucu, uzmanlar arası uyum 0,84 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgunun yorumlanmasında Landis ve Koch (1977)’un sunduğu aralıklar (0,01—0,20 Önemsiz düzeyde uyum; 0,21—0,40 Zayıf düzeyde uyum; 0,41—0,60 Orta düzeyde uyum; 0,61—0,80 İyi düzeyde uyum; 0,81—1,00 Çok iyi düzeyde uyum) referans olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, uzmanlar arası uyumun de çok iyi düzeyde uyum olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular, tablo ve şekiller aracılığıyla sunulmuş, ilgili bulguya yönelik bazı katılımcı ifadeleri bulgulara eklenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın birinci sorusuna yönelik bulgular elde etmek amacıyla katılımcılara dinledikleri ses kayıtlarındaki konuşmacının dil kullanımını Türkçe dilbilgisi açısından

değerlendirmeleri ve ölçünlü kullanım ya da ölçünlü olmayan kullanım şeklinde genel bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Buradan elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Dinledikleri Ses Kayıtlarındaki Konuşmacıların Dil Kullanımına Yönelik Görüşleri

Katılımcı	K1	K2	K3	K4	K5	K6
İ1		√		√	√	√
İ2		√		√		
İ3	√	√		√	√	√
İ4		√			√	
İ5				√	√	√
İ6	√	√			√	√
T1		√		√		√
T2		√		√	√	√
T3						
T4					√	
T5		√		√	√	√
T6					√	√
S1		√		√	√	√
S2				√		
S3		√				
S4		√		√	√	√
S5					√	
F (Olumlu)	2	11	0	10	12	10
F (Olumsuz)	15	6	17	7	5	7

Tablo 3’te de görüldüğü gibi, katılımcıların yaptıkları genel değerlendirme sonucuna göre “Beyin göçü nedir” başlıklı üçüncü kayıt için hiçbir katılımcı (f=0) olumlu görüş bildirmemiştir. Yine aynı soruya cevap verilen diğer bir kayıt olan birinci kayıt, katılımcıların en çok olumsuz görüş (f=15) beyan ettiği bir diğer ses kaydı olmuştur. Herhangi bir dilsel problemin göze çarpmadığı beşinci kayıt için 12 katılımcı olumlu görüş bildirmiştir. Katılımcıların yapmış olduğu genel değerlendirme sonucunda en çok dikkat çeken bulgu ise 2,4 ve 6.kayıtlara yapılan değerlendirmeler olmuştur. Dilsel unsurlar bakımından problemli yapıları ve konuşma biçimini içinde barındıran bu kayıtlar katılımcıların çoğu tarafından ölçünlü dil kullanımı olarak değerlendirilmiştir. İkinci kayıt 11, dördüncü ve altıncı kayıttaki konuşmacıların dil kullanımı ise 10 katılımcı tarafından ölçünlü olarak ifade edilmiştir.

Bu soruya verilen katılımcı cevaplarından bazıları aşağıda verilmiştir:

Ölçünlü kullanımı ifade eden ve konuşmacının dil kullanımı olumlu bulan görüşler

“Esprili kişi sanırım. Nedense bana komik geldi.” (İ3, 1.kayıt)

“Genel olarak düzgün buldum, olumlu. Hani orada bir TİB ile ilgili yasa diyor onu anlamadım. Daha eğitilmiş biri olabilir çünkü daha bilgili konuştu. Kendi yorumunu da kattı işin içine. Gayet eğitilmiş biri, kendi duygularını da katmış. Konuşmasını beğendim.” (T5, 2.kayıt)

“Konuya hâkim ve eğitilmiş birisi gibi konuşmuş.” (S4, 2.kayıt)

“Bu biraz daha diğerlerine göre daha düzgün bence. En azından kendi fikrini ifade edebilmiş, anlaşılabilir bir dil kullanmış. Vurgu tonlamalarında çok büyük bir problem yok.” (S4, 4.kayıt)

“Çok güzel başladı. Belki de yaşıyla tecrübesiyle alakalı olarak. Diksiyon açısından da çok başarılı buldum.” (S5, 5.kayıt)

“Doğal bir üslupla konuşmuş ama eğitim seviyesi yüksek değil. Kalite kelimesi yerine daha verimli, sağlıklı gibi kelimeler tercih edebilirdi. Kalite biraz abes kaçmış gibi diye düşünüyorum.” (İ2, 5.kayıt)

Ölçünlü olmayan kullanımı ifade eden ve konuşmacının dil kullanımı olumsuz bulan görüşler

“Özellikle “karıların sıkıldığı” gibi bir ifade kullanması çok yanlış geldi bana. Onun dışında, beyin göçü öncelikle isim tamamlaması olarak da yeterince açık değil. Oradan onu anladıysa bile bu şekilde beylerimizin diye ifade etmemesi gerekirdi. Bu nedenle çok memnun kaldığımı söyleyemem.” (S3,1.kayıt)

“Oldukça zayıf.” (İ2, 1.kayıt)

“Çok hızlı konuştu.” (İ5, 2.kayıt)

“Gayet kötü, yeterince kötü. Zaten yine aynı şekilde konuyu bilmemek var aynı zamanda dilbilgisi açısından hem Türkçe hem de İngilizce kelimelerin başka yerde duyduğu anlamlardan hareketle belki de anlamlı olmayan bir şekilde kullanmış olması. Sırf yabancı bir kelimeyi belki de orada daha havalı hissetmek kullanmak istemiş.” (S5, 3.kayıt)

“Çok kötü. Cümle bile kuramadı.” (T1, 3.kayıt)

“Anlaşılır bir şekilde konuştu ama ilk konuşana göre daha standarttı. İlk konuşmacı daha eğitimliydi, konuşması daha açıklayıcıydı.” (T2, 4.kayıt)

“Sadece havalı olayım diye farklı dillerdeki ifadeleri kullanmış. Konuşmasında “vay canına” gibi ifadeler vardı. Normalde biz konuşurken bu tür kelimeleri kullanmayız. Çok fazla da iddialı konuşmak da istemiyorum ama güzel bir ifade şekli değildi. İhtiyaç gidermek falan güzel ifadeler değildi.” (S5, 6.kayıt)

“Ben beğenmedim. Sebebi de mesela konuşma duru değildi. Aralara çok fazla gereksiz sözcük girmiş. Vay canına ya gibi. Ondan sonra yabancı sözcük kullanmış Türkçesi varken. Bir de sevgili yapmak rahatsız etti. Yapmak yardımcı fiil olmuyordu. Sevgili yapmayı yanlış olarak değerlendiriyorum. Sevgili edinmek falan kullanılabilirdi.” (T4, 6.kayıt)

Çalışmanın ikinci araştırma sorusunda “Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri program bazında gündelik/ölçün Türkçe kullanımında dil hassasiyet düzeyleri nedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Üç farklı anabilim dalından öğretmen adaylarının kendilerine dinletilen ses kayıtlarındaki konuşmacıların dil kullanıma verdikleri puanlar ve bunların dağılımı Tablo 4’te özet olarak sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların ses kayıtlarındaki konuşmacıların dil kullanıma verdikleri puanlar

Katılımcıların Bölümü	K1	K2	K3	K4	K5	K6
İngiliz Dili Eğitimi	21	42	9	43	45	34
Türkçe Eğitimi	15	40	4	36	42	31
Sınıf Eğitimi	20	34	7	32	38	32
Toplam	56	116	20	111	125	97

Tablo 4’te de görüldüğü gibi, İngiliz dili eğitimi ana bilim dalındaki katılımcıların en çok puanı 5. ses kaydındaki konuşmacıya verdiği, bu konuşmacıyı sırasıyla 4, 2, 6, 1 ve 3.ses kaydındaki konuşmacıların izlediği görülmüştür. Türkçe ve sınıf eğitimi ana bilim dallarındaki katılımcılar ise en çok puanı 5.kayıttaki konuşmacıya verirken, bu kaydı sırasıyla 2, 4, 6, 1 ve 3.kayıttaki konuşmacılar takip etmiştir. Bu durum genel ortalamaya da yansımıştır. Sadece 5. ses kaydının herhangi bir problemlili durumu içermediği göz önünde bulundurulduğunda, bütün bölümlerin bu ses kaydında en yüksek puan vermesi dil hassasiyeti açısından olumlu bir bulgu olarak göze çarpmaktadır. Bölümler arasındaki tek fark 2 ve 3.sıradaki konuşmaların sıralaması konusunda meydana gelmiştir. Hem Türkçe ve hem de sınıf eğitimi ana bilim dallarındaki katılımcılar yabancı kökenli kelime kullanımlarının ve vurgu tonlama eksikliğinin yer aldığı ikinci ses kaydına en yüksek ikinci puanı verirken, İngiliz dili eğitimi ana bilim dalındaki katılımcılar asalak kelime kullanımının bulunduğu ses kaydını ikinci sıraya, diğer ses kaydını ise üçüncü sıraya

koymuştur. Diğer ses kayıtlarında katılımcılar fikir birliği yapmıştır. Özellikle üçüncü ses kaydına verilen oldukça düşük puanlar, bu ses kaydındaki konuşmacının dil kullanımının oldukça zayıf olduğuna işaret etmektedir. İlk ses kaydında da benzer bir durum söz konusudur. Bağlamsal tutarsızlığın ve argo kelime kullanımının yer aldığı bu ses kaydı, katılımcıların yeterli olarak görmediği bir diğer konuşma olmuştur.

Katılımcıların dil hassasiyeti konusunda hangi unsurlardan etkilendiğini tespit etmek amacıyla katılımcılara “Konuşmada sizi rahatsız eden bir durum oldu mu?” sorusu yöneltilmiş, bu soruya verdikleri cevapların dağılımları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Dinledikleri Ses Kayıtlarında Katılımcıları Rahatsız Eden Durumlar

Rahatsız edici durum	Ses kaydı ve katılımcılar
Argo vb. kelime kullanımı	K1 (İ1,İ2,İ4,İ5,T1-T6, S1,S2,S3,S5)
Yabancı kelime kullanımı	K2 (T4,S5) K3 (İ1-İ6, T1-T6,S1-S5) K6 (İ2, T4,T5, S5)
Vurgu-tonlama eksikliği	K2 (İ5, T3,T4,T6,S1,S2,S5) K6 (İ2,İ4,T3,T4,S2,S3,S5)
Bağlamsal tutarsızlık	K1 (İ1,İ2,İ4,İ5,T1-T6, S1-S5) K5 (T3)
Yöresel dil (ağız) kullanımı	K5 (T1, T3)
Asalak kelimelerin kullanımı	K4 (T3,T4,S5)
Yetersiz dil kullanımı	K3 (İ1-İ6, T1-T6,S1-S5)

Tablo 5’te verilen bulgular incelendiğinde, katılımcılar arası birtakım farklı görüşlerin olduğu gözlemlenmiştir. İlk ses kaydına yönelik rahatsız edici durumlara baktığımızda, konuşmada belirtilen problemleri unsurların katılımcılar tarafından tespit edildiği ancak bunu tespit eden katılımcı sayısının farklılık gösterdiği görülmüştür. Argo kelime kullanımı 14, bağlamsal tutarsızlık ise 15 katılımcı tarafından rahatsız edici olarak ifade edilmiştir. İkinci ses kaydında ise oldukça dikkat çekici bir durum ortaya çıkmıştır. Konuşmadaki yabancı kökenli kelime kullanım durumu sadece iki katılımcı tarafından olumsuz bir durum/rahatsız edici olarak nitelendirilmiştir. Vurgu tonlama eksikliği ise 7 katılımcının dikkatini çekmiştir. Üçüncü ses kaydında ise bütün katılımcılar birlikte hareket etmiştir. Gerek yabancı kökenli kelime kullanımı gerekse yetersiz dil kullanımı konusunda bütün katılımcılar duydukları rahatsızlıkları dile getirmiştir. Dördüncü konuşmacının ara ara başvurduğu asalak kelime kullanımı konusu sadece Türkçe eğitimi ana bilim dalındaki üç katılımcının dikkatini çekmiş, bu durum olumsuz olarak ifade edilmiştir. Herhangi bir problemleri dil kullanımının tespit edilmediği beşinci ses kaydıyla ilgili de bazı katılımcılar olumsuz görüş bildirmiştir. T3 kod numaralı katılımcı, konuşmacının verdiği cevapta tutarsızlık olduğunu ve yöresel bir dil kullanımı yaptığını ifade etmiştir. T1 kod numaralı katılımcı da konuşmacının belirli ağız özelliklerini kullanarak konuştuğunu ifade etmiştir. Son ses kaydıyla ilgili olarak, 4 katılımcı yabancı kökenli kelime kullandığı ve bundan rahatsız olduğu; 7 katılımcı da vurgu tonlama konusunda birtakım dikkatsizliklerin olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların hoşnutsuzluklarını dile getirdikleri bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

Argo vb. kelime kullanımı

“Mahalle ağzıyla konuşmuş. Bilimsel bir konuşması yoktu. Kahvehane değil de kıraathane gibi sözleri kullanma, argo kelimeleri kullanması biraz rahatsız edici.” (T4, 1.kayıt)

Yabancı kelime kullanımı

“Konuşmacının dilbilgisi, kelime kullanımları bence çok doğru değil. Mesela afili versiyonlar gibi biraz daha sokak dilinde kullanılacak ifadeler. Burada tabiki bir sokak röportajı yapılıyor ama en azından daha düzgün ifade edebilirdi diye düşünüyorum.” (S5, 2.kayıt)

“İki dili birbirine bağlamış, kendince anlamlı bir iş yapmış gibi duruyor. Keşke bir puandan daha düşük bir puan olsa da bu konuşmacıya verseydim.” (S2, 3.kayıt)

“Karşıdaki kişinin anlamayacağı şekilde konuşmuş. Yabancı kelimeler kullanması, oradaki sevgili yapmak gibi şeyler çok olumsuz bir şekilde karşı tarafa aktarmış.” (İ2, 6.kayıt)

Vurgu-tonlama eksikliği

“Çok hızlı konuşuyor sanki. Ağzındaki bazı harfler, kelimeler çıkmıyor gibi. Bozukluk var. Artikülasyon bakımından. Kelimeleri yutuyor.” (T2, 2.kayıt)

“Konudan konuya atlamış gibi. En başında etkilenmesini isterim diyor. Duraksamadan konuşuyor.” (İ4, 6.kayıt)

Bağlamsal tutarsızlık

“Şimdi, kadın öncelikle beyin göçünü yanlış anlamış... Soruyu evdeki eşinin kütüphaneye gitmesi şeklinde anlamış. Hatalı bir konuşma olmuş.” (İ1, 1.kayıt)

“Konuşmanın başıyla sonu birbirini tutmuyor gibi.” (T5, 5.kayıt)

Yöresel dil kullanımı

“Konuşmayı çok beğendim ama halk ağzından konuşmuş... Benim olsun, 65 olsun benim olsun gibi konuştuğu için eğitim seviyesinin düşük olduğunu düşünüyorum.” (İ2, 5.kayıt)

Asalak kelimelerin kullanımı

“Bir şey kelimesini çok fazla kullanmış.” (S5, 4.kayıt)

Yetersiz dil kullanımı

“Eğitim seviyesinin düşük olduğunu düşünüyorum ya da eğitim alıyorsa da akademik olarak başarısız olduğunu düşünüyorum ve kendimi ifade etmekten yoksun.” (S1, 3.kayıt)

Katılımcıların dil hassasiyetlerini farklı bir açıdan tespit etmek amacıyla katılımcılara “Karşınızdaki kişi hatalı bir dil kullanımı yaptığında herhangi bir tepki gösteriyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş, bu soruya verdikleri cevapların dağılımları Tablo 6’da özet olarak sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Karşısındaki Kişinin Hatalı Bir Dil Kullanımı Yapması Durumunda Tepki Verme Eğilimleri

	EVET		HAYIR	
	f	%	f	%
Karşınızdaki kişi hatalı bir dil kullanımı yaptığında herhangi bir tepki gösteriyor musunuz?	5	29,41	12	70,59

Tablo 6’da da görüldüğü gibi, katılımcıların önemli bir bölümü karşıdaki kişi hatalı bir kullanım yaptığında tepki vermediğini (f=12) belirtmiştir. 5 katılımcı ise herhangi bir reaksiyon gösterdiğini ifade etmiştir. Katılımcı cevapları detaylı bir şekilde kontrol edildiğinde, tepki verdiğini ifade eden katılımcıların ancak belirli koşullarda (konuşmacıyla arasındaki yakınlık, konuşmanın anlaşılma düzeyi) bunu gerçekleştirdiği, aksi halde herhangi bir reaksiyon göstermeksizin konuşmaları dinlemeye devam ettikleri görülmüştür. Bazı katılımcılar ise, her ne kadar hatalı durumu fark etseler de bunu dile getirmekten imtina ettiklerini ifade etmiştir.

Bu soruya verilen bazı katılımcı cevapları aşağıda verilmiştir:

“Eğer konuşmayı anlayamayacağım düzeyde bir hata varsa, kibarca uyarırım.” (T1)

“Her ne kadar doğrudan olmasa da konuşması bitince problemin altını çizerim.” (S4)

“Aslında uyarmak gerekiyor ama sanki doğrucu Davut gibi bir durum oluşuyor... Bu nedenle, söz gümüşse sukut altındır.” (T4)

“İngilizcede düzeltiyorum. Türkçede düzeltmek biraz abes kaçabilir.” (İ6)

“Hayır, uyarıyorum. Ben daha çok kendi konuşmamın düzgün ve akıcı olmasına özen gösteriyorum. İsteyen beni rol model olarak alabilir.” (S3)

“Göstermiyorum.” (İ2)

“Kişiye bağlı... Çok yakın bir arkadaşımса uyarırım yoksa sözünü kesmeden dinlemeyi tercih ederim.” (S5)

“Sürekli insanların konuşmasını düzeltmek hoş karşılanmayabilir.” (İ5)

Katılımcıların dil hassasiyetini ölçünlü bir bağlamında değerlendirmek amacıyla katılımcılara “Sizce Türkçeyi iyi konuşan birinin dili nasıl olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Buradaki temel amaç, öğretmen adaylarının ideal bir Türkçe konuşmacısında dikkat ettikleri ve olması gerektiğini düşündükleri özellikleri tespit etmek ve üçüncü araştırma sorusuna cevap aramaktır. Bu soruya verilen cevapların dağılımları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların İyi Bir Türkçe Konuşmacısında Olması Gereken Özelliklerine Yönelik Görüşleri

Özellik	Frekans (f)	Yüzde (%)
Vurgu- tonlamaya dikkate etmeli	16	21,92
Diksiyonu iyi olmalı	14	19,18
Anlaşılır bir dil kullanmalı	11	15,06
Akıcı konuşmalı	9	12,33
Sade/Duru bir dil kullanmalı	6	8,22
Yabancı kelimeler kullanmamalı	5	6,85
Ölçünlü Türkçe kullanmalı	5	6,85
Vücut dilini iyi kullanmalı	4	5,48
Kelimeleri düzgün bir şekilde çıkarabilmeli	3	4,11

Tablo 7’de, katılımcıların iyi bir Türkçe konuşmacısında olmasının gerekli olduğunu düşündüğü 9 özellik verilmiştir. Her bir özelliğin kaç katılımcı tarafından vurgulandığına bakıldığında ise ilk sırada “*vurgu-tonlamaya dikkate etmeli*” özelliğinin geldiği görülmektedir. Araştırmaya katılan 17 katılımcıdan 16’sının bu özelliğin altını çizmesi dikkat çekicidir. Katılımcılar tarafından iyi bir Türkçe konuşmacısında olması gereken ikinci özellik “*diksiyonu iyi olmalı*” olmuştur. Bu özellik 14 katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bu özelliği sırasıyla; *anlaşılır bir dil kullanmalı* (f=11), *akıcı konuşmalı* (f=9), *duru bir dil kullanmalı* (f=6), *yabancı kelimeler kullanmamalı* (f=5), *ölçünlü Türkçe kullanmalı* (f=5), *vücut dilini iyi kullanmalı* (f=4) ve *kelimeleri düzgün bir şekilde çıkarabilmeli* (f=3) gibi özellikler izlemiştir.

Katılımcıların dil hassasiyeti kavramına ilişkin çağrışımlarını ve dil hassasiyetine sahip olan bireylerde ne gibi özelliklerin olacağına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla “Dil hassasiyeti” kavramını daha önce duymuş muydunuz? Sizce ne olabilir? Dil hassasiyetine sahip olan bireylerde neler gözlenir?” soruları yöneltilmiş ve araştırmanın dördüncü sorusuna cevap aranmıştır. Toplanan cevapların içerik analiz tekniği ile incelenmesi sonucu elde edilen başlıklar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların Dil Hassasiyeti Kavramına Ve Dil Hassasiyetine Sahip Kişilere Yönelik Görüşleri

Dil hassasiyeti kavramına ilişkin çağrışımlar	
➤	Dili doğru kullanma
➤	Dilin nasıl kullanıldığına dikkate etmek
➤	Dil konusunda yapılan hatalarda nasıl hareket edeceğini bilmek, bunlarla ilgili öneride bulunmak
➤	Yabancı kelimelerle harmanlamadan konuşmak
➤	Vurgu tonlamaya dikkat etmek
➤	Kelimelerin yazılışına dikkat etmek
➤	Kibar bir dil kullanmak
➤	Karşıdaki kişiye göre dilini uyarlamak
➤	Türkçe kelimeler kullanarak dilimizi yaşatmaya özen göstermek
Dil hassasiyetine sahip bireylerin özellikleri	
•	Bir kelimenin Türkçesi varken Türkçesini kullanılır.
•	Karşısındakinin hatalarını düzeltir.
•	Hatalı bir kullanım olduğunda tepki gösterir.
•	Cümleleri yarım bırakmadan konuşur.
•	Sokak/mahalle ağzıyla konuşmaz.
•	Vurgu tonlamaya dikkat eder.
•	Hatalara tahammül boyutu yüksek olmayabilir.
•	Karşısındakini kırmadan kibarca konuşur.
•	Nerede nasıl konuşması gerektiğini bilir.
•	Argo kelimeler kullanmaz.

Katılımcıların birçoğu dil hassasiyeti hakkında daha önce ön bilgiye sahip olmadığını beyan etmesine rağmen, Tablo 8’de sunulan bulgulardan bu kavramı iyi bir şekilde yorumlayabildiklerini anlaşılmaktadır. Dil hassasiyeti kavramıyla ilgili “dili doğru kullanma, dilin nasıl kullanıldığına dikkat etmek, kibar bir dil kullanmak, yabancı kelimelerle harmanlamadan konuşmak” gibi maddeler başta olmak üzere 9 madde ortaya çıkmıştır. Katılımcılar dil hassasiyetine sahip olan bireyler gözlenebilecek özelliklerle ilgili de birtakım görüşler bildirmiştir. Bu özellikleri ifade ederken, dil hassasiyeti kavramına ilişkin öne sürdükleri unsurları da kullandıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan katılımcıların cevapları bir araya getirildiğinde, dil hassasiyetine sahip olan bireylerin “*bir kelimenin Türkçesi varken Türkçesini kullanması, karşısındakinin hatalarını düzeltmesi, hatalı bir kullanım olduğunda tepki göstermesi, cümleleri yarım bırakmadan konuşması, sokak/mahalle ağzıyla konuşmaması, vurgu tonlamaya dikkat etmesi, hatalara tahammül boyutlarının yüksek olmaması, karşısındakini kırmadan kibarca konuşması, nerede nasıl konuşması gerektiğini bilmesi ve argo kelimeler kullanmaması*” beklenmektedir.

Araştırmanın beşinci ve son sorusuna cevap aramak amacıyla katılımcıların kendi dil hassasiyet düzeylerine ilişkin öz değerlendirme yapmaları istenmiştir. Katılımcılara “Dil hassasiyeti bakımından kendinizi nasıl değerlendirirsiniz? Düşük, Orta ya da Yüksek?” soruları sorulmuştur. Bu soruya verdikleri cevapların dağılımları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Kendi Dil Hassasiyetlerine Yönelik Değerlendirmeleri

Dil hassasiyeti düzeyi	Katılımcılar
Yüksek	İ3, İ4, T1, T2, T4, T5, T6, S2, S3, S5
Orta	İ1, İ2, İ5, İ6, T3, S1, S4
Düşük	-

Tablo 9’da da görüldüğü gibi, 10 katılımcı kendi dil hassasiyetini “Yüksek” olarak ifade etmiştir. 7 katılımcı “Orta” düzeyde dil hassasiyetine sahip olduğunu ifade ederken, dil hassasiyetinin “Düşük” olduğunu belirtilen herhangi bir katılımcı olmamıştır. Diğer bir ifadeyle,

katılımcıların kendi dil hassasiyetlerine ilişkin öz değerlendirmeleri orta ve yüksek kategorilerinde dağılım göstermiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmen adaylarının Türkçe dil hassasiyetlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışma sonucunda, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmen adaylarının Türkçe dil hassasiyeti eğitim gördükleri alana göre farklılık göstermiştir. İngiliz dili eğitimi, sınıf eğitimi ve Türkçe eğitimi ana bilim dalı olmak üzere üç farklı alandan araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cevapları incelendiğinde, Türkçe dil hassasiyetlerine ilişkin sıralama Türkçe eğitimi, Sınıf eğitimi ve İngiliz dili eğitimi şeklinde olmuştur. Herhangi bir dilsel sorun olmayan beşinci kayda en yüksek puanı vermesine rağmen, İngiliz dili eğitimi alanındaki öğretmen adayları diğer kayıtlara araştırmaya katılan diğer öğretmen adaylarından daha fazla puan vererek konuşmacının dil kullanımlarından hoşnut olduğu vurgulamıştır. Özellikle Türkçe eğitimi anabilim dalındaki öğretmen adayları düşük puan ortalamaları vererek konuşmacıların dil kullanımlarından memnuniyetsizliği/ölçünlü olmayan kullanımı dile getirmiştir. Bu bulgular, alan özellikleri ve eğitim süreci dikkate alındığında mevcut işleyişle örtüşmektedir. İngiliz dili eğitimi anabilim dalındaki öğretmen adayları gerek lise eğitimleri gerekse lisans eğitimleri süresince sürekli İngilizce girdilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle diğer alanlardaki bölümlere kıyasla yabancı kökenli kelime kullanımını fark edememesi ya da bunu normal olarak algılaması tahmin edilen bir durumdur. Türkçe öğretmen adaylarının doğrudan bu alandan olması, sınıf eğitim öğretmen adaylarının ise ilkökul döneminde Türkçe öğretmenlerinin yerini alarak bir ana dili eğitimcisi olarak görev yapacak olması araştırmada elde edilen bulguları gerekçelendiren bazı durumlardır. Göçer'in (2013) Türkçe öğretmeni adaylarına göre Türkçenin güncel sorunlarını incelediği çalışmasındaki bulgular da, araştırmadaki bu bulguları destekler niteliktedir. Araştırmacı çalışmasında Türkçe öğretmeni adaylarının çok fazla yabancı kelime kullanılmasından rahatsızlık duyduğunu, Türkçenin kurallarının iyi bilinmemesinden kaynaklanan hatalı kullanımların düzeltilmesine yönelik çabaların yetersiz olduğunu ve Türk Dil Kurumu'nun (TDK) yeni ve güncel kelime ve kavramları halka iletme konusunda geç veya yetersiz kaldığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu çalışmada da Türkçe öğretmeni adayları dil farkındalığına sahip ve güncel gelişmeleri takip eden kişiler olarak ifade edilmektedir.

Öğretmen adaylarının dil hassasiyetleri ve dinledikleri konuşmalara yönelik değerlendirmeleri konuşmada kulağı tırmalayıcı şekilde bir dil kullanımı ya da anlam bilimsel bir problem içermedikçe değişmediği gözlemlenmiştir. Bu durum gerek ciddi anlamsal ve dil bilgisel sorunların olduğu ses kayıtlarında gerekse öğretmen adaylarının konuşmacılara verdikleri puan ortalamalarında öne çıkmıştır.

Dilde yozlaşma denildiğinde de ilk akla gelen yabancı kelime kullanımı konusunda da öğretmen adaylarının hassasiyet düzeyleri incelenmiştir. Öğretmen adaylarına yabancı kelime kullanımının olduğu üç farklı ses kaydı dinletilmesine rağmen yalnızca bir ses kaydındaki (error vermek) bütün katılımcılar fark edebilmiştir. Söz konusu kullanıma bakıldığında, oldukça bariz bir yabancı kökenli kelime kullanımı göz çarpmaktadır. Ancak diğer ses kayıtlarında geçen *versiyon*, *partner* ve *afili* gibi yabancı kelimeler adayların dikkatinden kaçmış, adaylar tarafından ölçünlü bir dil kullanımı olarak nitelendirilmiştir. Bu bulgudan hareketle, öğretmen adaylarının belirli bir dil hassasiyetine sahip olduğu ancak mevcut hassasiyet düzeyinin yüksek olmadığı şeklinde bir yorumda bulunulabilir. Nitekim yüksek dil hassasiyetine sahip olan bireylerin diğer yabancı kökenli kelimeleri de fark edebilmesi ve bu kelimeler yerine Türkçe alternatiflerinin kullanılması gerektiği konusunda bir tutum sergilemesi beklenen bir durumdur. Yabancı kelimelerin kullanımı katılımcıların fark edememesi ya da bunu normal olarak görmesi Bağcı'nın (2012) altını çizerek

belirtmiş olduğu dilde yozlaşma, dilimize ve kültürümüze yabancılaşmanın ortaya çıkmasına neden olan parametrelerin halen önemli bir sorun olarak kaldığına işaret etmektedir. Bu bulgu aynı zamanda Gülsevin'in (2015) Türkçenin çağdaş sorunlarını ele alırken belirtmiş olduğu problemi de desteklemektedir. Nitekim Gülsevin (2015) Türkçenin günümüzdeki en büyük ve en önemli sorununun "Amerika" yoluyla dile giren İngilizce unsurlar olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar yabancı unsurların dil içinde yer alması doğal bir olgu olsa da bu unsurların oranının fazla olması uzun süreçte hoş karşılanmamaktadır (Akata, 2016).

Araştırmada dil hassasiyeti olarak ifade edilen ve farkındalık kavramından daha tepkisel bir anlama ve boyuta sahip olan hassasiyet kavramıyla ilgili olarak öğretmen adaylarının hatalı/ölçünlü olmayan bir kullanımı karşısındaki tavırları sorulmuş, adayların önemli bir bölümünün böyle bir durum karşısında herhangi bir reaksiyon göstermediği bulunmuştur. Bu tür tavır sergilemelerindeki temel nedenleri ise sürekli hataları düzeltmenin toplum içinde çok hoş karşılanmayacağı, bu durum karşısındaki kişiyle olan yakınlığına göre değişebileceği, düzeltme yapması durumunda kendisinin "doğrucu Davut" olarak algılanacağı şeklinde belirtmişlerdir. Karşıt görüşte olan öğretmen adayları ise tepkisel eylemlerinin belirli şartlarda (ciddi anlam bozukluğunun olması ya da konuşmacıyla samimiyetinin olması) mümkün olacağını, aksi takdirde sessizliklerini koruyarak karşısındaki kişiyi dinleyeceklerini ifade etmiştir.

Araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının Türkçe dil hassasiyet düzeylerini belirlemek olması nedeniyle katılımcıların bu hassasiyetlerinde nelere dikkat ettiği tespit etmek amacıyla katılımcılara iyi bir Türkçe konuşmacının ne tür özelliklere sahip olması gerektiğine ilişkin soru sorulmuştur. Bu soru neticesinde, katılımcıların iyi bir Türkçe konuşmacısını iyi bir diksiyona sahip, sade ve akıcı bir dil kullan, yabancı kelimelerinin kullanımından kaçınan, ölçünlü Türkçe kullan ve beden dilini iyi kullanan bir kişi olarak nitelendirdiği gözlemlenmiştir. Bu bulgudan hareketle, söz konusu niteliklere sahip olmayan bir birey araştırmada yer alan katılımcıların nezdinde ideal bir Türkçe konuşmacısı olarak ifade edilmeyebilir. Aynı şekilde bu özelliklerden herhangi birinden yoksun olan bir kimse dil hassasiyeti konusunda da yeterli görülmeyebilir.

Araştırma kapsamında ele alınan konulardan biri de öğretmen adaylarının dil hassasiyeti kavramı ve dil hassasiyetine sahip bireyin taşıdığı özellikler konusundaki ön bilgilerini ortaya çıkarmaktı. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının bazıları her ne kadar dil hassasiyeti kavramını daha önce duymadığını ifade etse de gerek dil hassasiyeti kavramı gerekse dil hassasiyetine sahip olan bireyin sahip olması gereken özellikler bakımından yeterince bilinçli olduğu ve başarılı çağırışlar yapabildiği görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının dil öğretimi sürecinde yer alması, ilgili alanyazındaki çeşitli kaynaklardan yararlanması ve alanla ilgili kavramlara aşina olması bu bulgunun ortaya çıkmasında etkili olan etmenler olarak görülebilir.

Öğretmen adaylarının kendi dil hassasiyetlerine ilişkin yaptıkları öz değerlendirmeler sonucunda, adayların büyük çoğunluğunun kendisini yüksek dil hassasiyetine sahip olan birey kategorisinde gördüğü tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar, kendilerini orta dil hassasiyetine sahip olan birey olarak tanımlarken hiçbir katılımcı kendisini düşük dil hassasiyetine sahip olarak nitelememiştir. Bu bulgu araştırma kapsamında katılımcılara dinletilen ses kayıtlarındaki dilbilimsel göstergeleri tespit edebilme başarısıyla karşılaştırıldığında farklılık göstermiştir. Nitekim yalnızca iki katılımcı kendilerine dinletilen konuşmalardaki bütün göstergeleri tespit edebilmiş, bazı katılımcılar birçok göstergelyi (yabancı kelime kullanımı, vurgu tonlama, asalak kelime kullanımı, bağlamsal tutarsızlık vb.) tespit edebilme noktasında başarılı olamamıştır. Buna rağmen hiçbir katılımcının kendisini düşük dil hassasiyetine sahip olan bir birey olarak ifade

etmemesi, katılımcıların dil hassasiyetlerini değerlendirme konusunda öz yeterliliğe sahip olmadığı ya da adil bir değerlendirme yapmadığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın bu bulgusu, Yaman ve Erdoğan'ın (2007) yürüttüğü çalışmadaki bulgularla benzerlik taşımaktadır. Nitekim söz konusu çalışmada araştırmacılar katılımcıların internet ortamında dil kullanımını incelemiş, katılımcıların özellikle internet ortamında Türkçenin yazılı kural ve kaidelerine riayet etmediklerini ve özensiz bir dil kullandıklarını ortaya çıkarmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular ilgili alanyazınla tartışılarak değerlendirildiğinde, mevcut durumda daha iyi hale getirilebilmesi için aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Öğretmen adaylarımızın dil hassasiyetlerinin yüksek olması ileride görev yapacakları okullardaki öğrencilere doğru Türkçe kullanımı öğretmeleri ve onlara iyi bir rol model olabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında, dil ile doğrudan ilişkili alanlarda eğitime devam eden öğretmen adayları çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Bu alanlardaki öğretmen adaylarının dil hassasiyetlerinin daha iyi hale getirilebilmesi amacıyla dil uzmanları tarafından eğitimler ve seminerler verilebilir, lisans programlarına dil hassasiyetini kapsayan, öğretmen adaylarının Türk dil hassasiyetlerinin artırılmasına destek olan dersler eklenebilir.
- Dezavantajlı gruplara ve çeşitli hastalıklara sahip bireylere karşı farkındalık oluşturmak amacıyla yürütülen projelere benzer bir proje “dil hassasiyeti” için de yürütülebilir. Özellikle eğitim fakültelerinde yapılabilecek bu tür bir proje ile “dil hassasiyetli fakülte” ilkesiyle hareket edilerek geleceğin öğretmenleri doğru, güzel ve etkili Türkçe kullanmaya teşvik edilebilir.
- Teknoloji başta olmak üzere birçok şeyi dışarıdan ithal ettiğimiz bu dönemde, yabancı kelime ithalatını en aza indirmek için Türk Dil Kurumu (TDK) personelinin gündemi çok yakından takip etmesi, yeni bir kavram ortaya çıktığında, zamanında Türkçe alternatifini halkın kullanımına sunmasını gerekmektedir. Aksi takdirde, insanlar yabancı dildeki bir kavramı kullanmaya başladığında, geç gelen Türkçe karşılığı aynı oranda tercih etmemektedir. Burada TDK personeline önemli görev düşmektedir.

Kaynakça

- Arslan, A. ve Kılıç, Y. (2012). Türkçe öğretmenleri ile öğretmen adaylarının Türkçe bilinç düzeyleri (Ağrı ili örnekleme). *Turkish Studies*,7(4), 799-806.
- Akalın, Ş.H. (2003). *Türkçe'nin teknik terim zenginliği*. Teknik bir dil olarak Türkçe çalışma grubu toplantısında sunulmuş bildiri, Harbiye Kültür Sitesi, İstanbul.
- Akata, Z.H. (2016). *Genel ağ (internet) dili kullanımında yeni ögeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ardahan Üniversitesi, Ardahan.
- Altıparmak, M., Genç, Y. ve Çetinkaya, G. (2014). Türkçe eğitiminde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar. K. İşeri, G. Çetinkaya, T. Çelik, S. Demirgüneş, T. Daşöz, Y. Genç (Ed.), *Anadil olarak Türkçenin eğitimi öğretimi* (s. 21-33) Ankara: Pegem Akademi.
- Bağcı, H. (2012). Öğretmen adaylarının Türkçenin yaşadığı sorunlara yönelik farkındalıkları ve önerileri (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi örneği). *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 291-307.
- Canbulat, M. (2017). Türkçe öğretmen adaylarının gençlik diline ilişkin görüşlerinin toplumdilbilimsel yaklaşımla incelenmesi. *International Journal of Language Academy*,5, 161-173.
- Çelik S., Arıkan A. ve Caner M. (2013). In the eyes of Turkish EFL learners what makes an effective foreign language teacher. *PORTA LINGUARUM*,20, 287-297.
- Dağlı, H. (2019). A Research on foreign language concessions starting from the republican period. *Urban Academy*, 12 (4), 884-891.

- Dursun, S. (2017). Dilimizin akıbeti ne olacak? Elazığ Fırat Gazetesi.
- Erdem, C. ve Eskimen, A. (2019). Türk dili ve edebiyatı öğretiminde dil bilinç düzeyinin gelişimi üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (49), 23-37.
- Ergin, M. (2008). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Erol, G. (2011). Kitle iletişim araçlarında kullanılan Türkçe ve yozlaşan bir değer olarak dil üzerine.
- Göçer, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarına göre Türkçenin güncel sorunları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 491-515.
- Gülsevin, G. (2015). *Dil kirliliği sorunu*, G. Gülsevin, E. Boz, Türkçenin Çağdaş Sorunları (s. 135-165). Ankara: Gazi Kitabevi.
- İlgaz, C. ve Abay, İ. (2020). Türkiye’de yeni medya ortamı ve dijital oyun olgusu. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Kavcar, C. (1998). Türkçe Eğitimi ve sorunlar. *AÜ TÖMER Dil Dergisi*, 65.
- Kılıç, S. (2015). Kappa test. *Journal of Mood Disorders*, 5(3), 142-144.
- Landis, J. ve Koch, G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159-174.
- Öner, T. (2006). Bilişimde özenli Türkçenin önemi. *Bilişim ve Bilgisayar Mühendisliği Dergisi*, 1 (1), İstanbul.
- Sayılı, A. (1978). Bilim ve öğretim dili olarak Türkçe. *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, 325-599.
- Şenyuva, E., Ertüzün, F., Turhan, K. ve Demir, N. (2017). Türk diline ilişkin sorunlar, çözüm önerileri ve Türkçe bilinci: Kuşaklararası karşılaştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1384-1397.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tosun, C. (2005). Dil zenginliği, yozlaşma ve Türkçe. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1 (2), 136-153.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2008). Türkçedeki bozulma ve yabancılaşmanın araştırılması, Türkçenin korunması ve geliştirilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. 48-79.
- UNESCO (2011). *Atlas of the world's languages in danger* (3rd Ed.) Norway: Discovery Communications Inc.
- Ungan, S. (2008). Türkçenin yazı dili oluşum sürecinde karşılaştığı bazı tutumlar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 303.
- Ünal, Ş. (2006). *Dil fukaralığı: söz varlığından söz darlığına*. Ankara: Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Yalçın, S. (2015). *Dil kirlenmesi ve Türkçedeki yabancı unsurlar üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yaman, H. (2011). Türkçe bilinci ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 151-167.
- Yaman, H. ve Erdoğan, Y. (2007). İnternet kullanımının Türkçeye etkileri: Nitel bir araştırma. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 237-249.

EK 1: Ses kayıtlarına ait transkriptler

Kayıt 1 (B1)

Muhabir: Beyin göçü nedir?

Konuşmacı: Beylerimizin karılarından sıkıldığında göç ettiği yerdir, kiraathane örneğin.

Kayıt 2 (T1)

Muhabir: Twitter neden kapatıldı?

Konuşmacı: Eee, başbakanın yayınlanmasını istemediği bir takım şeyler ortaya çıkmaya devam ediyor. Çok daha afili olan versiyonları çıkacak. Son üç beş gün kaldı zaten. Onu engellemek için elinden gelen tek teklif de bu olduğundan dolayı onu yapmaya çalışıyor. Bikaç hafta önce TİB’le ilgili yasa da onaylandı zaten. Artık bununla ilgili daha fazla yetkileri var. O yetkileri de gayet kötüye kullanarak Twitter’ı kapatma girişimde bulunuyorlar ama bildiğiniz üzere çok da kapatamıyorlar. Yine bir şekilde yolunu bulup giriyoruz.

Kayıt 3 (T2)

Muhabir: Twitter neden kapatıldı?

Konuşmacı: O da siyasete alet edilen bir şeydir diye düşünüyorum.Eee, birşeylerin üstü örtbas edilmek için yapıldığını düşünüyorum. Eee, gereksiz bir yöntem. Böyle bir şeyin yapılmaması gerekiyordu sonuç olarak. Çünkü sosyal medyadan her şey çok fazla açığa vurulduğu için siyaset, eee, aracı kullanan kişiler bundan rahatsız oldukları için böyle bir yöntemle başvurdular.

Kayıt 4 (B2)

Muhabir: Beyin göçü nedir?

Konuşmacı: Beynin error vermesidir. Anlatamıyorum da, değişik bir şey.

Kayıt 5 (Ö)

Muhabir: Kaç yaşında ölmek istersiniz?

Konuşmacı: Ben 95 diyorum. Ama kaliteli bir şekilde yaşamak istiyorum.

Muhabir: şuan kaçsınız, efendim?

Konuşmacı: 65.Yani uzun yaşayıp da hasta olup yataklarda kalmaktansa, kalite bir yaşam 20 sene olsun, benim olsun.

Kayıt 6 (S)

Muhabir: Biriyle sevgili olmanız için neler olmalı?

Konuşmacı: Etkilenmesini istiyorum yani. Birbirimizi karşılıklı vay canına ya! bu çocuk, bu kız mükemmel yani. Böyle biri bulabilirsem, umarım burada bulabilirim ya da Türkiye’ye döndüğümde bulabilirim. Sadece ihtiyaç gidermek için sevgili yapıyorsanız, partnerinize yazık, size de yazık. Boşuna zaman harcamayın.